

LÁTOGATÁS DÖBLINGBEN.

Abécsek kedvenc vasárnapi kirándulóhelyére: Grinzingenbe már megindult a népvándorlás. Zsúfolt villamosok száguldva szállítják a híres Koblenz-teraszra a kirándulók ezreit, akik bizonyára nem tudják, hogy útjuk a keskeny Billroth-Strassén mily nevezetesség mellett visz el. Azt talán még tudja egyik-másik közülök, hogy Lenau, a nagy magyar-német költő, 14 éven át volt lakója a döblingi elmegyógyintézetnek s hogy 1850-ben itt halt meg. (Tehát két éven keresztül közös volt a sorsa Széchenyiével.) De hogy a legnagyobb magyar államférfiú szíve is itt szűnt meg dobogni, újdonságszámba megy előttük. A grinzingi villamosok nagy zajától és csilingelésétől védett helyen, magas kerítéssel és széles feltöltéssel határolt sűrű erdőség közel 12 holdnyi parkjának közepette fekszik az „egykori“ gyógyintézet. Távól az utca zajától, mindenütt hatalmas csend honol, s az épületben, amely a XIX. század elején főúri kastély volt, mintha minden kihalt volna. A hosszú és kaeskaringszerű főúton, amely a parkba, majd azon át a főépületbe vezet, egy lélekkel sem találkozom. A park talán már nem is nevezhető parknak. Gondozatlan és elhanyagolt, akárcsak a főépület, amelynek vakolatát és egykori finom ornamentikáját már kikezdte az idő vasfoga. A világháború alatt a gazdáik által sietve elhagyott orosz-lengyelországi kastélyok mutattak ily külsőt.

A tárva-nyitva tátongó kapukon keresztül végül is felfedezem a portáslakot, ahonnan hosszas dörömbölés után előkerül egy tőpörödött kis anyóka. Neki persze hiába fejtegetem jövetelem célját. A „Herr Verwalter“-hez utasít, aki azonban csak egy „Zécsényi“ Károly grófról tud; ez 1875 körül volt az intézet lakója, s mint később sikerült megtudnom, még ma is él a bajorországi Thul-ban. Segítségével azonban csakhamar reátalálunk a „volt“ intézet legöregebb ápolónőjére, aki 53 évi hű szolgálat után nyugalomba helyeztetvén, még ma is régi szobáját lakja. Útközben elmeséli kalauzom, hogy a világháború alatt a gyógyintézet megszűnt gyógyintézet lenni s jelenleg a hadirokkantak otthona és foglalkoztató-műhelye.

Mint ismeretes, az intézet élén Széchenyi idejében dr. Görgen Gusztáv tanár állott, akinek halála után, 1860-ban az idősebb Obersteiner tanár, majd 1872-ben ez utóbbinak fia, Heinrich Obersteiner vette át az intézet vezetését. A világháború alatt 1917-ben egy konzorcium alakult, amely megvévén az intézetet, azt még ugyanez év folyamán továbbadta az akkortájt Bécsbe özönlő kommunista agitátoroknak és sovjet-megbizottaknak, akik egészen 1919 márciusáig, tehát a magyar vörös terror kitöréséig voltak urai az akkor még gyönyörű parknak és az épületeknek. A magyar vörös terror kitérősekor megnyílván a zsilipek, a kommunisták mind Budapestre özönlöttek, úgyhogy az üres épületeket az osztrák hadügyminiszter végül is lefoglalta a hadirokkantak számára. Ezért ma már csak „volt“ és „egykori“ gyógyintézetről lehet beszélni.

Az öreg ápolónő azonban már többet tud. Igaz, hogy homályosan, de még arra is vissza tud emlékezni, hogy tudomása szerint mely szobából állott annak idején Széchenyi István lakosztálya. Persze az egykori fel-

jegyzések és adatok feltalálásának lehetőségéről ő sem tud biztosítani, de „megnyugtató“, hogy a „fiatal“ Obersteiner 75 éves özvegye még él, az egyik szomszéd villában lakik és őrzí mindazokat az adatokat, melyek az intézet régebbi történetével kapcsolatosak. Talán a Széchenyire vonatkozó adatok sem kallódtak még el. Felemlíteni is felesleges, hogy a hadirokkantotthon orvosai semmiről nem tudnak. A régi tulajdonosok elvitték a naplóikat, az új tulajdonosoktól pedig igazán mindent el lehetett volna várni, csak azt nem, hogy a nevezetes sarokszobát emléktáblával jelöljék meg. Mert az öreg ápolónő szerint is a főépület jobboldali sarokszobája volt Széchenyi öngyilkosságának színhelye. Ezt az adatot azután Obersteiner professzor özvegye is megerősítette. Tőle sok érdekes részletet sikerült megtudnom. Széchenyi összesen 3 szobát lakott, a főépület magasszintű főfrontjának sarokszobáját és még két szomszédos szobát.

Még figyelemreméltóbb azonban az egykorú napló hosszas kereses után felfedezett bejegyzése. Az 1819 óta vezetett Intézeti Napló 1848. évi kötete szerint ugyanis Széchenyi István gróf ez év szeptember hó 7-én került az intézetbe. A napló 322. tételszám alatt a következő bejegyzést tartalmazza:

7-ten September.				Burde auf Veranlassung seiner nächsten Angehörigen in Begleitung des Herrn Med. Dr. Ballog in die Anstalt gebracht.
Melancholia	Széchenyi Stefan Graf	katholisch. Wien.	Minister der öffentl. Bauten im ungarischen Ministerio.	
Ershoß sich 8. April 1860.		Verheiratet.		

A bejegyzésnek legérdekesebb a három első és az utolsó rovata. A gyógyintézetbe való beszállítása tehát legközelebbi hozzátartozóinak kérésére történt. Most már csak az a kérdés, hogy kit értett Görden a „legközelebbi hozzátartozók“ megjelölése alatt. Ma már ismeretes ugyanis, hogy tulajdon fiaitól, Béla és Ödön grófoktól semmi sem állott oly távol, mint apjuknak tébolydába való kényszerítése. Ez a bejegyzés inkább politikai indokokra és nagyfokú óvatosságra vezethető vissza. Talán a bécsi Kamarilla keze is belejátszott, hogy Görden ezt a rovatot így töltette ki. További feltűnő adat, hogy a betegség okául „melancholia“ bejegyzés szerepel, végül, hogy a lapidáris „Ershoß sich 8. April 1860.“ sablonos bejegyzésével mily könnyedén pontot tettek a tragédia végére.

Az egykori feljegyzések dossierjában Széchenyi melancholiáját (?) illetőleg egy a még eddigieknél is fontosabb adatra bukkanok. Ez egy hivatalos intézeti papíron írt levél, helyesebben jelentés, amelyet az intézet akkori, éppen szolgálatban lévő assistense: Dr. Benesch intézett az az időtájt Badenben üdülő Görden igazgatóhoz. A levél 1848 szeptember 7-ről kelt déli 1 órakor: „Um halb ein Uhr wurde S. Excellenz der Herr Graf Stephan Széchenyi — írja Benesch — als Kranker durch einen Begleitungsarzt in die Anstalt gebracht. Ich liess ihn drei Zimmer einquartieren, zweifle aber, dass er daselbst werde bleiben können, indem er häufige tobsüchtige Anfälle hat. Ich bitte, mir über ein weiteres Verhalten Ihre Willensmeinung Kund zu geben.“

Látnivaló tehát, hogy a napló „melancholia“ bejegyzése nem fedte egészen a valóságot. Vagy Benesch tévedett, amikor őrzöngő kitörésekről tett jelentést, bár az esztergomi Dunába-ugrás jelenete után ítélve a hely-

zetet, az assistens jelentése inkább látszik hiteltérdemlőnek. Ez a levél mindenesetre megcáfolja azokat a mendemondákat, melyek szerint Széchenyi csupán szimulálta az őrjöngést és hogy csak menekülés céljából választotta Döblinget „pihenőhelyéül“.

Hogy Döbling Széchenyi számára nem volt pihenőhely, az ma már ismeretes. Legkevésbé az utolsó napokban, amikor az osztrák hatóságok felsőbb helyről irányított zaklatásainak s az április 3-iki házkutatásnak eredményeképpen végleg betelt szenvedéseinek mértéke. Még egy egészséges idegzetű ember is áldozatul esett volna e gyalázatos tortúráknak. Nem csoda tehát, ha a beteg Széchenyi István végső kétségbeesésében a halált választotta. Április 7-én, nagyszombaton este még együtt vacsorázott Görgen igazgatóval és annak feleségével, akik semmi olyat nem vettek rajta észre, ami szörnyű tervét elárulta volna. Másnap, husvétvasárnap reggelén átlőtt fejjel, halva találták meg hálószobája egyik karosszékében.

Ma is rejtély azonban, hogyan került Széchenyihez a revolver? Ez az a pont, amely miatt Görgent és az intézet vezetőségét sokszor érte magyar részről támadás. Pedig a derék Görgen igazán ártatlan volt ebben. Mindenesetre különös azonban, hogy egy nagybeteg — különben is exponált — államférfiút éjjelen át teljesen magára hagytak és hogy a sok látogatót nem ellenőrizték szigorúbban. E tragédia megrendezői azonban hatalmasabbak voltak, mint Görgen. A bécsi udvar klikkje és Bach előtt bizonyára nem ment újdonságszámba, hogy „valaki“ egy revolvért „véletlenül“ Széchenyi szobájában felejtett.

Sajnos, mindezt ma még homály borítja. És 65 évvel halála után éppúgy nem lehet biztosan tudni, hogyan került a gyilkos fegyver Széchenyihez, mint ezelőtt 65 évvel.

Eltemetése körülményei ismeretesek. A döblingi beszentelésen alig egynéhányan vettek részt. A pesti ifjúságot Bach esendőrszuronya nem engedte Döblingbe jutni. A magyar ifjúság csak később, mikor Cenken a családi kriptába eltemették, róhatta le a nagy halott iránti kegyeletét. A döblingi „kripta“ ma is áll. A nevezetes sarokszoba ma orvosi rendelő céljait szolgálja, míg az egykori intézet falait rokkantak és bénák néma szenvedése tölti be. Az élet zakatoló forgatagában csak a magyar vándor áll meg egy percre, hogy az emlékezés fájának hálaleveleit e tragédia helyén koszorúba fonja.

A döblingi mártir emlékééről Bécs nem vesz tudomást. Pedig illő volna, ha legalább egy kis emléktáblával megjelölnék e tragédia színhelyét. Ha az osztrákok nem, legalább mi magyarok.

Czakó István.

SZÉLRÓZSA.

— Népies mondóka. —

*Elöttem van észak,
Ott fehérlő tél jár,
Hátam mögött dél,
Ott sötét az éj már.*

*Balra napenyészet,
Zöld lomb elenyészett.
Jobbra a nap nem kél?
Oh, zokogó Erdély!*

Vöröss József.